

SİVİL DÜŞÜN AB PROGRAMI

VAKA ANALİZİ

S İ V İ L
T O P L U M
İ Z L E M E
R A P O R U
2 0 1 3

Türkiye Üçüncü Sektör Vakfı
Third Sector Foundation of Turkey

TÜSEV'in hazırladığı Sivil Toplum İzleme Raporu 2013 Hollanda Başkonsolosluğu'nun Matra Programı kapsamında sağlanan finansman desteğiyle gerçekleştirilmektedir.

Sivil Düşün Programı, Sivil Toplum Aracı kapsamında STK'ların katılımıyla gerçekleştirilen danışma süreçlerinde belirlenen ihtiyaçlar doğrultusunda sivil toplumu desteklemek amacıyla Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu tarafından hayata geçirilmiştir. Program, 2012-2016 yılları arasında STK'lar, aktivistler, ağlar ve platformlara mali destek sağlayacaktır.

SİVİL TOPLUM ARACI

“Demokrasi, insan hakları, sosyal adalet ve hukukun üstünlüğü gibi tartışmalara aktif olarak katılan ve hükümet politikalarına etki etme gücü bulunan dinamik ve katılımcı bir sivil toplum yaratmak”¹ amacıyla uygulanan Sivil Toplum Aracı, Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu’nun sivil toplum kuruluşlarının mali kaynaklarını geliştirmek amacıyla uygulayıcısı olduğu bir programdır. Avrupa Parlamentosu’nun 2008 yılında aldığı kararla program Batı Balkanlar ve Türkiye’de uygulanmaya başlamıştır.

Sivil Toplum Aracı üç temel bileşenden oluşmaktadır:

- 1. Sivil inisiyatiflere verilen genel ve kapasite geliştirmeye yönelik desteklerle sivil toplumun işlevinin yerel ve ulusal seviyede artırılması***
- 2. İnsandan İnsana Programı: AB kurumlarına yapılan ziyaretlerle paydaşlar arasında bilgi ve deneyim paylaşımının artmasının sağlanması***
- 3. Paydaşlar ve AB bölgesindeki STK'lar arasında iletişimi artıracak, birikim paylaşımı sağlayacak ve yeni ortaklıklar kurulmasında rol oynayacak ortaklık anlaşmalarının yapılması.²***

TÜRKİYE’DE SİVİL TOPLUM ARACI

Sivil Toplum Aracı’nın Türkiye ayağı tasarlanırken sivil toplumun ihtiyaçlarının doğru şekilde ve katılımcı yollarla tespit edilebilmesi için 2010 yılında 12 farklı ilde danışma toplantıları düzenlenmiş ve toplantılara eş zamanlı olarak da internet üzerinden danışma süreci yürütülmüştür. Süreç boyunca STK temsilcileri ve aktivistlerden oluşan yaklaşık 500 kişi ile görüşülmüş ve toplanan görüşler doğrultusunda *Türkiye’de Sivil Toplumun Gelişmesine Yönelik Avrupa Komisyonu Desteği için Yol Gösterici İlkeler Belgesi*³ son haline getirilmiştir.⁴ Belgede Türkiye’de daha açık ve dinamik bir demokrasiye erişmek için

² *Civil Society Facility: Towards a Civil Society Friendly Society*. Erişim Tarihi: 09.12.13. <https://sites.google.com/site/ipa128287/civil-society-facility>

³ Belgenin aslı için: Türkiye’de Sivil Toplum’un Gelişmesine Yönelik Avrupa Komisyonu Derneği için Yol Gösterici İlkeler. Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu. Erişim Tarihi: 09.12.13. http://www.avrupa.info.tr/fileadmin/Content/Files/File/CSD/Yol_Gosterici_ilkeler_TR_FINAL.pdf

⁴ *Sivil Toplum Aracı 2011-2012 Ülke Fişi: Türkiye*. Avrupa Komisyonu: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/financial_assistance/ipa/2012/pf_9_csf-tr.pdf

¹ *Sivil Toplum Aracı 2011-2012 Ülke Fişi: Türkiye*. Avrupa Komisyonu: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/financial_assistance/ipa/2012/pf_9_csf-tr.pdf

yürütülen çalışmaların merkezine “aktif bireylik” kavramının konduğu vurgulanmıştır. Aktif bireylik kavramının hukuki statü gerektirmediğine dikkat çekilirken “aktif bireylik için ortamın iyileştirilmesi” ve “örgütlü bireylerin kapasitelerinin güçlendirilmesi” en temel iki hedef olarak tanımlanmıştır.

Türkiye için belirlenen hedeflere paralel olarak Sivil Toplum Aracı Programı dört farklı bileşen⁵ çerçevesinde aktif bireyler, sivil inisiyatifler ve STK'lara mali destek sağlamaktadır. Bu bileşenler:

1. Çerçeve Ortaklık Anlaşmaları:

Tematik alanlarda çalışan STK'lara ve sivil inisiyatiflere hibeler aracılığıyla kapasite geliştirme desteği sağlanmasını öngörmektedir (2012 yılı için öngörülen toplam bütçe: 1.000.000 Avro).

2. Aktif Sivil Toplum için Esnek Fonlar:

STK'ların aktivitelerinden hızlı sonuçlar almalarına yardımcı olacak küçük çaplı destekler sağlanmasını öngören mikro-hibe programıdır (2012 yılı için öngörülen toplam bütçe: 750.000 Avro).

3. Aktif Yurttaşlık Mekanizması (Aktivist Desteği):

Çeviri, seyahat ve kısa dönem uzman ihtiyacı vb. ihtiyaç masraflarını karşılayarak yurttaş katılımının artırılmasını hedeflemektedir (2012 yılı için öngörülen toplam bütçe: 500.000 Avro).

4. Görünürlük ve Farkındalık Artırmaya

Yönelik Çalışmalar: STK'ların AB'nin sivil toplum desteği konusunda farkındalığını artıracak ve yerel seviyede Sivil Toplum Aracı'nın görünürlüğünü artıracak aktiviteler yapılmasını öngörmektedir (2012 yılı için öngörülen toplam bütçe: 800.000 Avro).⁶

Bu bileşenlerin hedeflerine ulaşmasını sağlamak ve sivil toplumun derinlemesine ihtiyaç analizini yapmak amacıyla Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu 2011 yılında, 2010 yılında yapılan araştırmanın sonuçlarına dayanarak yeniden kapsamlı bir danışma süreci başlatmıştır. Süreç dâhilinde 11 ilde, 730 STK temsilcisi ve aktivistin Sivil Toplum Aracı Programı'na dair geri bildirimleri alınmıştır. 2011 yılında yürütülen danışma sürecinden elde edilen bulgular aşağıda kısaca özetlenmiştir:

- **Fon dağıtımında hak temelli çalışan STK'lara ayrıcalık olmasa da öncelik tanınmalıdır.**
- **Sadece dernek ve vakıflar değil, tüzel kişiliği olmayan sivil inisiyatifler ve aktivistler de desteklenmelidir.**
- **Başvuru kriterleri basitleştirilmeli, şeffaf olmalı, Türkçe ve Kürtçe başvuru imkânı sunulmalıdır.**
- **Küçük STK'ların sınırlı aynı ihtiyaçları göz önünde bulundurularak küçük hibe fonu imkânları sağlanmalıdır, ve hibe başvurularında büyük STK'lar ile ortaklık zorunluluğu aranmamalıdır.**
- **Fon başvurularına açık çağrı yapılmalıdır ve başvuru değerlendirme sürecinden sonraki ödeme hızlı ve baştan yapılmalıdır.⁷**

⁵ Sivil Toplum Aracı 2011-2012 Ülke Fişi: Türkiye. Avrupa Komisyonu: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/financial_assistance/ipa/2012/pf_9_csf-tr.pdf

⁶ Sivil Toplum Aracı 2011-2012 Ülke Fişi: Türkiye. Avrupa Komisyonu: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/financial_assistance/ipa/2012/pf_9_csf-tr.pdf

⁷ Conclusions of the Consultation of Civil Society on the new Civil Society Facility 2011-2013. Delegation of the European Union to Turkey, 2011.

SİVİL DÜŞÜN AB PROGRAMI

Sivil Düşün AB Programı, kapsamlı danışma süreçlerinin sonucunda yukarıda özetlenen bulgulara dayandırılarak hazırlanmıştır. Program sivil topluma 2012- 2016 yılları arasında hizmet vermeyi ve AB uyum sürecinin bir gereği olarak sivil toplumun güçlenmesini sağlarken, insan hakları, hukukun üstünlüğü, sosyal ve siyasal katılım gibi temel demokratik ilkelerin önemini vurgulanmasını amaçlamaktadır. Sivil Düşün Programı Takım Lideri Cengiz Çiftçi programı, “Sivil Düşün, platform, çatı örgüt ve ağların, sendika, kent konseyleri, sivil toplum örgütleri ve aktivistlerin destek ihtiyaçlarına hızlı, esnek, kapsayıcı, yapıcı ve yenilikçi bir yaklaşımla yanıt veriyor. Sivil Düşün Türkiye’de ilk defa aktivistlere ve tüzel kişiliği olmayan inisiyatifler, ağlara ve platformlar gibi sivil toplum örgütlerine destek çalışması başlatarak daha güçlü ve daha aktif bir sivil toplumla geleceğin Türkiye’sine katkı vermeyi amaçlıyor” şeklinde tanımlamaktadır.⁸

Programa aktivistler, sivil toplum kuruluşları, sendikalar, kent konseyleri, platformlar ve ağlar başvurabilmektedir. Böylece Türkiye’de ilk kez tüzel kişiliği olmayan aktörlerin ve kent konseylerinin sivil topluma ayrılmış AB fonlarından faydalanmasının önü açılmıştır. Türkiye’de sivil toplum alanını düzenleyen yasal mevzuatın dernek ve vakıf tüzel kişilikleri dışında kalan örgütlenme modellerini içermediği ve pek çok fonun tüzel kişilik önkoşulu aradığı bir ortamda, Sivil Düşün Programı’nın kaydı bulunmayan örgütlenme modellerine fon imkanı sağlamanın sivil toplum alanının geneline yönelik önemli bir destek sunduğu düşünülmektedir.

Sivil Düşün Programı, sivil toplumu hibeler ve program süresince verilen tanıtım ve teknik uzmanlık hizmetleri ile desteklemektedir.

Programa yapılacak başvurular için temel kriter hak temelli çalışmalar yürütüyor olmaktadır.⁹ TÜSEV tarafından 2011 yılında yayınlanan Uluslararası Sivil Toplum Endeksi (STEP) projesi Türkiye’deki derneklerin %65’inin mevcut politikaları etkilemeye dair bir gündemi olmadığını, sosyal hizmetler ve dayanışma faaliyetlerine odaklandığını ortaya koymaktadır. Benzer bir durum vakıflar için de söz konusudur. Resmi kayıtlara göre vakıfların sadece %1.28’i demokrasi, hukuk ve insan hakları alanında çalışmaktadır.¹⁰ Aynı araştırma hak temelli çalışmalar yapan STK’lar için mali sürdürülebilirliğin öncelikli bir sorun alanı olduğunu da ortaya koymaktadır. Hak temelli çalışmalar yapan STK’lar sayıca az olmakla birlikte, yürüttükleri çalışmalar ve yarattıkları etki ile toplumsal sorunların çözümünde önemli rol oynamaktadır. Bu durum, Sivil Düşün örneğinde görülen yalnızca hak temelli çalışmaları destekleyen ve esnek bir fon mekanizmasının varlığını daha da önemli hale getirmektedir.

Sivil Düşün Programı’nın başvuru formu, kriterleri, değerlendirme ve uygulama süreçleri diğer AB fonlarına kıyasla daha sade ve açık şekilde tasarlanmıştır. Bu kapsamda, sivil toplum kuruluşlarından alınan görüşler de dikkate alınarak programa yapılacak başvurular Türkçe, Kürtçe ve İngilizce olmak üzere üç farklı dilde kabul edilmektedir. Bu diller haricinde farklı dillerde başvuru gelmesi durumunda ise Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu başvurunun değerlendirilmesi konusunda karar vermektedir. Bu uygulamanın, bürokratik süreçlerin zorluğu ve dil engeli yüzünden AB fonlarına başvurmayı tercih etmeyen STK’ların projelerini hayata geçirmelerine olanak sağlayacak mali desteklere erişiminin önünü açtığı düşünülmektedir.

⁸ Çiftçi, Cengiz. *Aktivistler ve Sivil Düşün AB Programı*. T24. 2013. <http://t24.com.tr/yazi/aktivistler-ve-sivil-dusun-ab-programi/6559>

⁹ Proje websitesinden alınmıştır: <http://sivildusun.eu/tanisin/>

¹⁰ http://tusev.org.tr/urfiles/files/step2011_web_SON.pdf s. 20

Sivil Düşün Programı çerçevesinde verilen destekler, Sivil Toplum Aracı'nın yukarıda bahsi geçen bileşenleri ile de örtüşecek şekilde dört ana grupta verilmektedir:

1. Aktif bireyler için esnek fonlar (Aktivist Programı)
2. STK'lar için küçük hibeler
3. Sivil toplum ağları ve platformları için çerçeve ortaklık anlaşmaları
4. Bilgi, iletişim ve farkındalığın artmasını destekleyecek faaliyetler¹¹

Ocak 2014 itibari ile programın Ağlar ve Platformlar bileşeni hibelerinin faydalanıcıları belirlenerek fon kapsamında 6 projeye yaklaşık 1.750.000 Avro tutarında mali destek sağlanmıştır.¹² Başvuru süreci devam eden Aktivist Programı kapsamında ise programın başladığı 17 Nisan 2013'den günümüze yapılan 505 başvurunun 127'sine destek sağlanmıştır.¹³ Proje başvurularında destek alamayan kuruluşlara ise teknik destek sağlanarak başvurularını iyileştirme fırsatı sunulmaktadır. Kurumsal kapasiteleri değişkenlik gösteren STK'ların ihtiyaçları göz önünde bulundurularak alt limit konulmayan Aktivist Programının üst limiti 10.000 Avro olarak belirlenmiştir. Programa katılımı kolaylaştırmak amacıyla başvurular yıl boyunca kabul edilmektedir.

Sivil Düşün AB Programı fon desteğinin yanı sıra hak temelli çalışmaların tanıtımı için iletişim desteği de sunmaktadır. Programın tanıtım ve iletişim platformları üzerinden sağladığı destek, hak temelli çalışmaların haberler ve duyurular, etkinlikler ve sivil toplum hikayeleri başlıkları altında daha geniş kitlelere duyurulmasına olanak sağlamaktadır. Sivil Düşün Programı kapsamında, STK'ların

iletişim ve farkındalık çalışmaları özelinde ihtiyaçlarını belirlemek amacıyla Sivil Toplum İletişim İhtiyaç Analizi anket çalışması yürütülmektedir.¹⁴

Sivil Düşün Programı Takım Lideri Cengiz Çiftçi, programının sivil toplum tarafından bilinirliğinin artması ve yıllar içinde sivil toplumun değişen ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde gelişebilmesi için sivil toplum katılımıyla gerçekleştirilecek düzenli danışma toplantıları ile katılımcı planlama süreçlerinin hayata geçirilmesine devam edileceğini belirtmektedir.

¹¹ Proje websitesinden alınmıştır: <http://sivildusun.eu/destek-alin/>

¹² Desteklenen projeler hakkında bilgi için: http://sivildusun.eu/wp-content/uploads/2013/12/Sivil_Dusun_Aglar_Platformlar_Hibeleri.pdf

¹³ Metinde yer alan veriler 22 Ocak 2014 tarihinde güncellenmiştir.

¹⁴ Sivil Toplum İletişim İhtiyaç Analizi anketine <http://sivildusun.eu/anket-4/> adresinden ulaşabilirsiniz.